

## პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოტივაციები და ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებები, ევროკავშირის გამოცდილება

ნინო ბენდიანიშვილი  
სტუ-ს დოქტორანტი

### რეზიუმე

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების (FDI) აქტიულობა, როგორც ეკონომიკური აქტივობის წყარო, სწრაფად გაიზარდა ბოლო ათწლეულის განმავლობაში. აღსანიშნავია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების განმსაზღვრელი ფაქტორები, როგორც გლობალურ, ისე ევროკავშირის დონეზე. 2000-იანი წლების დასაწყისიდან თანდათან შეიცვალა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გლობალური ლანდშაფტი, განვითარებადი საბაზრო ეკონომიკა გახდა ცნობილი, როგორც ასეთი ინვესტიციების წყარო და დანიშნულების ადგილი. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები და ექსპორტი ითვლება დამატებით სტრატეგიად უცხოური ბაზრების მომსახურებისთვის.

ზოგადად, პუის აქვს პოტენციური რამდენიმე სარგებელი მოუტანოს მიმღებ ქვეყანას. ქვეყანაში ხელი ეწყობა ეფექტურობას კონკურენციის გაზრდის გზით. მას ასევე შეუძლია პროდუქტიულობის პოზიტიური გავრცელება. ხდება ახალი ტექნოლოგიებით გაჯერება და უზრუნველყოფა ახალ ბაზრებზე. უმჯობესდება ადგილობრივი სამუშაო ძალა, მათი კვალიფიკაცია.

განხილულია ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებები საინვესტიციო საქმიანობის რეგულირებასთან დაკავშირებით. იგი უზრუნველყოფს შესაბამის პოლიტიკას საერთაშორისო და შიდა ინვესტიციების მიმართ, როგორცაა სამართლიანი მოპყრობა ინვესტორის ან ინვესტიციის მიმართ.

აღსანიშნავია, რომ ევროკავშირის ქვეყნებისთვის არსებული მტკიცებულებები ადასტურებს პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დადებით გავლენას. ტრადიციულად, მონინავე ეკონომიკა დიდ როლს ასრულებდა, როგორც პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების წყარო. დიდი რეცესიის დასაწყისამდე, გარეგანი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების (OFDI) ნაკადების თითქმის 90% მოდიოდა მონინავე ეკონომიკებზე. ევროკავშირის ქვეყნები განსაკუთრებით გამოირჩეოდნენ, რადგან მათი წილი მსოფლიო OFDI-ში თითქმის 50% იყო. ამავდროულად, ევროკავშირმა და სხვა განვითარებული ეკონომიკებმა მოიზიდეს მთლიანი შემოსული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების (IFDI) ნაკადების 60%-დან 70%-მდე. აღსანიშნავია, რომ ლიტერატურაში ფართოდ არის განხილული ევროპის რეგიონული ინტეგრაციის ეკონომიკური გავლენა. ძირითადი აქცენტი გაკეთდა ვაჭრობაზე ზემოქმედებაზე, მაგრამ ზოგიერთმა კვლევამ ასევე აჩვენა,

თუ როგორ იმოქმედა ევროკავშირმა FDI-ზე მათ წევრებს შორის.

**საკვანძო სიტყვები:** პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები, ინვესტიციების მოტივაციები, ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებები, ევროკავშირის გამოცდილება.

### FOREIGN DIRECT INVESTMENT MOTIVATIONS AND BILATERAL INVESTMENT AGREEMENTS, EU EXPERIENCE

Nino Bendianishvili  
PHD student at GTU

### RESUME

The relevance of foreign direct investment (FDI) as a source of economic activity has grown rapidly over the last decade. The determinants of foreign direct investment are significant, both globally and at the EU level. Since the early 2000s, the global landscape of foreign direct investment has gradually changed, with the emerging market economy becoming known as the source and destination of such investment. Foreign direct investment and export is considered as an additional strategy to serve foreign markets.

In general, Puis has the potential to bring several benefits to the host country. The country promotes efficiency by increasing competition. It can also have a positive effect on productivity. New technologies are being saturated and provided in new markets. Improving the local workforce, their qualifications.

Bilateral investment agreements related to the regulation of investment activities are discussed. It ensures appropriate policies for international and domestic investment, such as fair treatment of the investor or the investment.

It should be noted that the available evidence for EU countries confirms the positive impact of foreign direct investment. Traditionally, the advanced economy has played a major role as a source of foreign direct investment. Prior to the Great Recession, almost 90% of foreign direct investment (OFDI) flows came from advanced economies. EU countries stood out especially as their share of the world OFDI was almost 50%. At the same time, the EU and other emerging economies have attracted 60% to 70% of total foreign direct investment (IFDI) inflows. It is noteworthy that the eco-

nomic impact of European regional integration is widely discussed in the literature. The main focus was on the impact on trade, but some research has also shown how the EU has influenced FDI among their members.

**Keywords:** Foreign direct investment, investment motivations, Bilateral investment agreements, EU experience.

\* \* \* \*

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოტივაციები და განმსაზღვრელი ფაქტორები თავის მხრივ შეიძლება დაჯგუფდეს შემდეგნაირად: 1) საკუთრება, რომელიც საშუალებას აძლევს ფირმას საუკეთესოდ გამოიყენოს თავისი კონკურენტული უპირატესობები საზღვარგარეთ; 2) მდებარეობა, რომელიც გულისხმობს ადგილმდებარეობის უპირატესობების გამოყენებას მთელ მსოფლიოში (მაგ. შრომით ან ბუნებრივი რესურსების მიწოდება); და 3) ინტერნალიზაცია, რომლის დროსაც ფირმა ახდენს უცხოური ბაზრების ინტერნალიზებას აქტივების გამოყენების ან წარმოქმნის მიზნით.

პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები განაპირობებს ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებას გრძელვადიან პერსპექტივაში. განსაკუთრებით კი მაშინ, როდესაც ქვეყნის ეკონომიკური სიძლიერე და საბანკო სისტემა ჯერ კიდევ არ არის ბოლომდე ჩამოყალიბებული. უცხოურ ცნობილი შვედი ეკონომისტი მ. ბლომსტორმი ამტკიცებს, რომ უცხოური პირდაპირი ინვესტიციები განსაკუთრებით სასარგებლოა განვითარებადი ქვეყნებისათვის. მათ უჩნდებათ შესაძლებლობა, მსოფლიო ბაზარზე კონკურენტუნარიანი პროდუქციით წარმოჩნდნენ. [1]

FDI განპირობებულია ოთხი ძირითადი ფაქტორით: ბაზრები; აქტივები; ბუნებრივი რესურსები და ეფექტურობის ძიება.

1) უცხოეთში ინვესტიციებით, კომპანიებმა შეიძლება მოიძიონ წვდომა პერსპექტიულ ახალ ბაზრებზე. ამ პერსპექტივიდან, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები დადებითად უნდა იყოს დაკავშირებული მასპინძელი ქვეყნის ეკონომიკის ზომასთან და მის საბაზრო პოტენციალთან ეკონომიკური ზრდის თვალსაზრისით.

2) აქტივების მოძიება განპირობებულია ახალი, დამატებითი რესურსებისა და შესაძლებლობების ხელმისაწვდომობით. ამ ტიპის ინვესტიცია მოტივირებულია ფირმის სურვილით გააუმჯობესოს ან გააფართოოს არსებული ტექნოლოგიები, მენეჯერული უნარები ან სამუშაო ძალა. ის ხშირად მიმართულია მოწინავე ქვეყნებისკენ. **ევროკავშირში** ტექნოლოგიური პროგრესი იყო ყოველთვის IFDI-ის მთავარ მამოძრავებელთა შორის.

3) პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ნაკადები შესაძლოა გამოწვეული იყოს ბუნებრივი რესურსების ხელმისაწვდომობის სურვილით. ამ ტიპის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები უფრო მეტად მიმართულა ქვეყნებისაკენ, რომლებსაც აქვთ უზ-

ვი ბუნებრივი რესურსები. თუმცა, ბუნებრივი რესურსების დიდმა ფასეულობებმა ასევე შეიძლება გამოიწვიოს შეფერხება, რაც ცნობილია როგორც „ბუნებრივი რესურსების წყევლა“, ანუ დიდი ბუნებრივი რესურსების უარყოფითი გრძელვადიანი გავლენა ქვეყნის განვითარებაზე (მაგ. ეკონომიკური ზრდის თვალსაზრისით, ინსტიტუციური ხარისხით, ან კაპიტალის განაწილება).

4) ეფექტურობის მაძიებელი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები ძირითადად განპირობებულია შრომის დაბალი ხარჯებით და მაღალი პროდუქტიულობით. ზოგადად, მოსალოდნელია, რომ ამ ტიპის ინვესტიცია მიმართული იქნება იქითკენ, სადაც აქვთ იაფი მუშახელის დიდი მარაგი (მაგ. ჩინეთი და ვიეტნამი) დაბალი დამატებითი ღირებულების ეკონომიკური საქმიანობის განვითარებისთვის.

მნიშვნელოვანია **ორმხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულებების**, როგორც ინვესტიციების დაცვის მექანიზმის განხილვა. უპირველეს ყოვლისა, ეს არის ინვესტიციების წახალისებისა და დაცვის ფორმა. მის მიზნებში შედის ეკონომიკური თანამშრომლობა საინვესტიციო საკითხებში, ეკონომიკური განვითარების სტიმულირება და ცხოვრების მაღალი დონე. ასევე საერთაშორისოდ აღიარებულ მუშაკთა უფლებების პატივისცემის ხელშეწყობა, ჯანმრთელობის, უსაფრთხოებისა და გარემოსდაცვითი ღონისძიებების დაცვა.

გულისხმობს ორ ქვეყანას შორის დადებულ შეთანხმებას, რომელიც შეიცავს ორმხრივ ვალდებულებებს ხელმომწერი მხარეების მოქალაქეების მიერ ერთმანეთის ტერიტორიაზე განხორციელებული კერძო ინვესტიციების ხელშეწყობისა და დაცვის შესახებ. ეს შეთანხმებები ადგენს პირობებს, რომლითაც ერთი ქვეყნის მოქალაქეები ინვესტიციას ახდენენ მეორეში, მათ შორის მათ უფლებებსა და დაცვაზე. BIT უზრუნველყოფს დაცვას უცხოური აქტივების უკანონო ნაციონალიზაციისა და ექსპროპრიაციისგან და სხვა ქმედებებისაგან BIT-ის ხელმომწერის მიერ, რამაც შეიძლება შეარყიოს სხვა ხელმომწერის მოქალაქის საკუთრება ან ეკონომიკური ინტერესები. იმის გამო, რომ BIT არის შეთანხმება ხელმომწერ მხარეებს შორის, მათი პირობები განსხვავდება. თუმცა, ისინი ჩვეულებრივ მოიცავს საერთო ზოგად პრინციპებს. BIT-ის ერთ-ერთი მთავარი დაცვა არის ის, რომ ის საშუალებას აძლევს უცხოელ ინვესტორებს უჩივლონ სახელმწიფოებს უშუალოდ BIT-ის დარღვევის შესახებ პრეტენზიების წარდგენით არბიტრაჟში და არა ადგილობრივ სასამართლოებში.

ხელშეკრულებების მიზნებმა შეიძლება ხელი შეუწყოს მის ინტერპრეტაციას და მხარეთა შორის კონსულტაციების პროცედურების გაფართოებას. ბოლოდროინდელმა მოვლენებმა კი ხაზი გაუსვა კონფლიქტის სირთულეს და პოტენციალს ორმხრივ საინვესტიციო ხელშეკრულებებსა და ევროკავშირის კანონებს შორის ურთიერთობაში. [2] ორ-

მხრივი საინვესტიციო ხელშეკრულების პირველი მოდელი შეიმუშავა გერმანიამ. ზოგადად, ხელშეკრულების მოდელი ხელს უწყობს მოლაპარაკების სწრაფად წარმოებას და ამცირებს ხარჯებს. ასევე უზრუნველყოფს შესაბამისი რეგულირებების ჩამოყალიბებას. [3] ზოგადად, ითვლება, რომ პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების გავლენა მიმღები ქვეყნის ეკონომიკაზე დადებითია, მაგრამ სხვადასხვა ქვეყნები განსხვავებულად სარგებლობენ განხორციელებული ინვესტიციებისგან. [4]

რაც შეეხება ევროკავშირის წევრ ქვეყნებს, მათ შორის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ნაკადების მნიშვნელოვანი ზრდის ტენდენცია იკვეთება. რაც შეეხება ევროკავშირის წევრობას, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების სავარაუდო ზრდა მერყეობს 28-დან 83 პროცენტულ პუნქტამდე. თუმცა, როგორც აღინიშნა, ეს კვლევები განიხილავს სხვადასხვა პერიოდს და ქვეყნების სხვადასხვა კომპლექტს, ამიტომ ისინი არ არის სრულად შედარებადი რომ გაზომონ ევროკავშირში განვითარებისა და ევროს მიღების გავლენა სხვადასხვა ქვეყანაზე. ევროპაში რეგიონული ინტეგრაციის ეკონომიკური გავლენა ფართოდ საკითხია. ძირითადი აქცენტი კეთდება ვაჭრობაზე ზემოქმედებაზე, მაგრამ ზოგიერთმა კვლევამ ასევე აჩვენა, თუ როგორ იმოქმედა ევროკავშირმა და კერძოდ, ევროზონამ, FDI-ზე მათ წევრებს შორის. ევროკავშირში ეკონომიკური, მონეტარული და ინსტიტუციური ინტეგრაციის პროცესი იყო პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ძირითადი მამოძრავებელი ძალა. ევროკავშირისა და ევროზონაში განვითარებამ, სავარაუდოდ, გაზარდა ორმხრივი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ნაკადები წევრებს შორის მნიშვნელოვანი რაოდენობით. ევროკავშირის მასშტაბით შემომავალი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შეზღუდვები საშუალოდ უფრო დაბალია, ვიდრე OECD-ის ქვეყნებში. მიუხედავად იმისა, რომ ისინი არ არიან ერთგვაროვანი ევროკავშირის წევრ ქვეყნებში, ევროკავშირში შემომავალი პირდაპირი უცხოური

ინვესტიციების შეზღუდვები, მხოლოდ ორი გამო-ნაკლისის გარდა, დაბალია OECD-ის საშუალო მაჩვენებელზე. დარგობრივ დონეზე, ევროკავშირის წევრ ქვეყნებს თითქმის არ აქვთ შეზღუდვები პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მიმართ წარმოების სექტორში, მაშინ როცა პირველადი სექტორის შეზღუდვები ზოგადად უფრო დიდია, ვიდრე მომსახურების სექტორში.

უახლესი გამოწვევა, რომლის წინაშეც ევროკავშირი დგას, არის გაერთიანებული სამეფოს მომავალი ევროკავშირიდან გასვლა (Brexit). მიუხედავად იმისა, რომ Brexit-ის გავლენა გაურკვეველია, კვლევების უმეტესობამ შეაფასა გაერთიანებულ სამეფოში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემცირება 12%-დან 28%-მდე. მართლაც, ბრექსიტმა შეიძლება მნიშვნელოვნად გაზარდოს გაერთიანებული სამეფოდან ევროკავშირის ერთიან ბაზარზე შესვლის ღირებულება, რაც ქვეყანას ნაკლებად მიმზიდველს გახდის უცხოელი ინვესტორებისთვის. გარდა ამისა, რეგულაციის ცვლილებებმა, რომლებიც შესაძლოა მოხდეს გაერთიანებულ სამეფოში ევროკავშირიდან გასვლის შემდეგ, შესაძლოა გაერთიანებულ სამეფოში ბიზნესის კეთება უფრო ძვირი დაუჯდეს ევროკავშირის MNE (Multinational Enterprise)-ებს.

#### გამოყენებული ლიტერატურა:

- 1) სიხარულიძე დ., ჭარაია ვ., “უცხოური პირდაპირი ინვესტიციები: თეორია და საქართველოს გამოცდილება”. „უნივერსალი“, თბ. 2018, გვ. 203.
- 2) <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Common+Market+Law+Review/46.2/COLA2009019> [უკანასკნელად გადამოწმდა 27.04.22]
- 3) ცერცვაძე გ., “შესავალი საერთაშორისო საინვესტიციო სამართალში”. “მერიდიანი”, თბ. 2013 გვ. 47-288  
<http://geoeconomics.ge/?p=14111> [უკანასკნელად გადამოწმდა 27.04.22]